

RUSKE REVOLUCIJE

Marko Bagić

Povijest ruskih revolucija počinje s carem Petrom Velikom, koji po uzoru na zapadne zemlje pokušava modernizirati Rusiju koja društveno-ekonomski zaostaje za Europom, no otpor naroda slični na kontrarevoluciju. Neuspjeli ustanak Pugačeva traženje je jednakih prava za sve ljude, a dekabristi svojim neposluhom caru donose kulturnu revoluciju Sibiru. Iako mnogi od prikazanih događaja nisu u teoretskom smislu, rječnički gledano, revolucije, pobune koje su se dogodile imaju značajan revolucionaran odjek. Prvih dvadeset godina 20. stoljeća vrijeme je prevrata u Rusiji kada ona biva carevinom, ustavnom monarhijom, republikom i komunističkom državom kroz Siječanjsku, Februarsku i Oktobarsku revoluciju.

U ovome članku nastojat će se prikazati revolucionarna događanja u ruskoj povijesti od 18. do 20. stoljeća. Raniji su periodi bili popraćeni mnogim bunama, no one nisu prerastale u nešto više od lokalnog nasilnog sukoba. Kroz članak će se provlačiti pitanje uzroka, cilja, provedbe i krajnjeg ishoda ustanka. Svi opisani događaji u članku imali su različite interpretacije kroz povijest, tako da je i ovo jedna od interpretacija.

Pokreti koji prerastaju u revoluciju gotovo su uvijek usmjereni na rušenje starog načina vladanja i uvođenje novog sustava. Zaostalost carske Rusije već je bila vidljiva početkom 17. stoljeća, a tomu su razlog bile nepovoljne prilike u kojima se Rusija nalazila ranijih godina. Nad dijelovima Rusije vlast su imali Tatari i Turci, a često se ratovalo protiv Poljaka i Šveđana. (Brandt, 1981: 172) Upravo su ratovi protiv Švedske i Poljske pokazali svu ekonomsku, vojnu i kulturnu zaostalost za zapadnoeuropskim zemljama, jer sve materijalno što je trebalo za vođenje rata, nije se moglo proizvesti u Rusiji. Stoga se potrebno moralo nabavljati pod teškim uvjetima iz Engleske i Nizozemske. Ratovi koji su se vodili u zapadnoj Europi imali su veliki utjecaj na razvoj vojne tehnike, organizaciju, obuku i upotrebu vojske u borbi. Međutim, ruska vojska, koju su uglavnom činili plemići, bila je slabo naoružana i uglavnom se i dalje koristila starim metodama borbe bez puno manevriranja na bojnopolju. (Bumbić, Slipičević, 1963: 94) One pobjede koje je ruska vojska i uspjela izvojevati bile su s velikim gubicima. Uvidjevši to, car Petar Veliki uvodi brojne reforme kojima Rusiju želi približiti Zapadu.

Petar Veliki i Bulavinova pobuna

Konzervativno društvo, kakvo je bilo rusko na početku 18. stoljeća, nije s odobravanjem dočekalo reforme. Neke od tih društvenih promjena, koje je Petar želio uvesti, ticale su se vjere i narodnih običaja, duboko ukorijenjenih u tradiciji. Njegovo divljenje zapadnoeuropskim civilizacijskim dostignućima došlo je do punog izražaja prilikom putovanja Europom, gdje je posjetio Amsterdam, London i Beč. (Berdjajev, 2006: 21) Budući da je želio unaprijediti svoju vojsku, dosta je pažnje posvetio izradi oružja i vojnim taktikama u zemljama koje bi posjetio. Putovao je pod lažnim imenom, a svoju je titulu otkrivao samo vladarima koji bi mu dopustili slobodno istraživanje brodogradilišta i radionica vojne opreme. Koliko je bio opčinjen mehanikom i procesom izrade govori i činjenica da je kao običan tesar odlazio raditi u ta brodogradilišta samo da bi naučio što više. Njegova velika želja bila je stvoriti moćnu mornaricu kojom bi zavladao sjeverom Europe, a na jugu prekinuo dominaciju Turaka. Društvene reforme, kojima je pokušao modernizirati rusko društvo, izazvale su bijes i zgražanje u pučanstvu, a kako su bile

Petar Veliki (1682. - 1725.)

poprilično radikalne, teško ih je bilo provesti. U tu svrhu u Carstvu uvodi stanje koje je sličilo policijskoj državi. Autoritarno vođenje države najviše je zasmetalo Kozacima¹ kojima je svojevoljno oduzimao zemlju, a na ono što im je i ostalo počeli su se naseljavati ruski kmetovi i seljaci koji su napustili zemlju i svoje gospodare u strahu od kazne za nepoštivanje carevih reformi. Stiješnjeni navalom doseljenika i carevih novih odredbi, Kozaci su se odlučili nasilno pobuniti protiv cara. Petar je poslao vojni odred pod vodstvom Yurija Dolgorukog da uhvati sve bjegunce koji odbijaju poštivati nove odredbe, dok su Kozaci pomagali u bijegu seljacima. Kozacima nije toliko smetalo što im novopridošli seljaci zauzimaju zemlju, već ih je više revoltiralo nasilno provođenje zakona od strane carevih vojnika i samovolja Petra koji želi izmijeniti tradicionalno uređenje. (Longworth, 2010: 62)

¹ Kozaci su pripadnici vojničkih, pretežno ukrajinsko-ruskih etničkih skupina, koji se od kraja 15. stoljeća pojavljuju na crnomorskim stepama, području južnog Dnjepra i Dona.

Ilija Repin, *Odgovor zaporoških Kozaka turskome sultanu*

Kozake je predvodio karizmatični Kondrati Bulavin po kome je cijela pobuna dobila ime, a njegov prvi potez bio je ubojstvo Yurija Dolgorukog.

Revolucije su se, prije i kasnije, događale zbog potrebe promjene vlasti u nešto novije, bolje, no Bulavinova je pobuna zapravo bila kontrarevolucija jer je car Petar pokušao modernizirati društvo, a pobunom se htjelo vratiti sve na staro. Činjenica jest da je Petar to radio pogrešnim sredstvima; progonima i ubojstvima, no ne može mu se zanemariti moderniziranje ruskog društva, što je bila prava revolucija u odnosu na stanje prije.

Pobuna koja je počela u listopadu 1707. bila je samo okidač rastućem nezadovoljstvu mase nespemne za promjene. Najveći teret reformi pao je na seljačka pleća jer su feudalci imali veliku moć, a vlast je tražila sve veće novčane izdatke za potrebe financiranja modernizacije vojske, a u koju su, protiv svoje volje, bili regrutirani. Ustanak je ugušen nakon godinu dana, a Bulavin je ubijen od strane svojih pristaša, tako doživjevši sudbinu većine revolucionara. (Bumbić, Slipičević, 1963: 102)

Ustanak pod Pugačevim

Bezobzirno ugnjetavanje feudalaca i carskih činovnika prema kmetovima i seljacima potaknulo je pobunu koju je vodio Emelyan Pugačev, bivši poručnik u ruskoj carskoj vojsci, u jesen 1773. godine. U to je vrijeme Ruskim Carstvom vladala Katarina Velika koja je, kako bi učvrstila svoj položaj i dobila potporu plemstva, dala veću slobodu feudalcima u postupanju prema svojim kmetovima.

Neobične reforme Petra Velikog

Inspiriran putovanjima po Europi, car Petar je osim ekonomskih, nastojao provesti i društvene reforme koje su zadirale u stoljetnu tradiciju. Za vrijeme jednog prijema po dolasku iz Europe uzeo je škare i redom sjekao brade velikodostojnicima, ne obazirući se što je u Rusiji nošenje brade imalo poglavito vjerski značaj te što je Crkva zabranila brijanje brade, koju je smatrala obilježjem božjeg lika. Plemićima i njihovim ženama naredio je oblačenje po europskom uzoru, a sam bi skraćivao rukave onima koji nisu poštovali "novu modu", od čega nisu bili izuzeti ni činovnici ni građani. Jedino su svećenici, zemljoradnici i kočijaši smjeli nositi klasičnu odjeću. Kodeks odijevanja s pripadajućim crtežima bio je obješen o gradska vrata, a za svako kršenje naplaćivala se velika kazna, pogotovo za nošenje brade. Svojim je dvorjanima Petar naredio da priređuju zabave na europski način, te da se uzajamno posjećuju zajedno sa ženama i djecom, a namjera je bila da na taj način prekine nezavidan položaj ruskih žena iz višeg društvenog sloja, koje su do tada živjele zatvorene u svojim domovima. Još jedna ključna promjena ticala se reforme kalendara 1699. godine, kojom je ukinuto računanje ere od "stvaranja svijeta", a uvedeno računanje po julijanskom kalendaru. Petar je uveo i običaj božićne jelke koji je bio tipično katolički običaj. (Bumbić, Slipičević, 1963: 131)

Kada je pritisak na kmetove i seljake došao do krajnje granice, dogodio se najveći seljački ustanak u povijesti Rusije. Cilj koji je obećao Pogačev nalikovao je na revoluciju jer bi nakon uspjeha ustanka sva zemlja bila podijeljena seljacima, a kmetstvo bi bilo ukinuto. Tu je utopiju sam Pugačev prvi razbio jer se nakon osvajanja znatnog dijela zemlje proglasio carem, i to ne bilo kojim, već Petrom III. Taj je car u narodu slovio kao onaj koji je bio dobar i pravedan prema seljacima, a prema pučkoj predaji bio je još živ, premda je godinama prije umro. Pugačev je to iskoristio i u svijesti naroda se pretvorio u inkarnaciju Petra III. Koliko je ostao vjeran svojoj prvotnoj ideji vrlo brzo se moglo uočiti; ubrzo nakon većih bojnih pobjeda počeo se ponašati kao ono protiv čega je digao ustanak, njegove metode sastavljanja strukture vlasti i samovoljno ponašanje više su ličili na Katarinu Veliku nego na idealista i revolucionara. Na kraju je to bio rat dvaju autokrata, a sve je počelo s idejom koja će za stoljeće i pol opet biti krvlju obilježena. (Bumbić, Slipičević, 1963: 119)

Dekabristi (Sibirski kulturna revolucija)

Pobuna dekabrista u prosincu 1825. bila je pobuna časnika s oko tri tisuće vojnika protiv cara Nikole I. i načina na koji je zasjeo na prijestolje. Po mjesec u godini kada su započeli pobunu, dekabristi su dobili i ime. Nakon što je car Aleksandar I. umro, njegov brat Konstantin trebao je preuzeti prijestolje, no on je to odbio, čime je na vlast došao Nikola. Car Aleksandar I. uveo je značajne reforme u rusko društvo i politiku, što je odgovaralo novostvorenom društvu časnika koji su željeli promjene u sustavu vlasti. Njihova je želja bila da Rusija postane konstitucionalna monarhija po uzoru na Veliku Britaniju, a što bi još uključivalo ukinuće ropstva i jednakost pred zakonom. Svoje nade su gajili i u Aleksandrovom bratu Konstantinu koji je sljedeći u redu za tron. Ubrzo nakon što je Aleksandar I. umro, prisegli su na odanost bratu mu Konstantinu, no na njihovo iznenađenje, on je odbio

krunu. Nikola I., koji je ubrzo preuzeo krunu, nije planirao nastaviti liberalne reforme. Časnici, koji su već izvršili prisegu, odbili su prisegnuti novom caru, Nikoli, pa su se okupili na trgu Senata izjavljujući potporu Konstantinu. Nikola je prvo pokušao pregovarati s ustanicima, ali nakon što to nije uspjelo, naredio je vojnicima, koji su mu ostali odani, da zapucaju u pobunjenu masu. Sukob devet tisuća carskih vojnika protiv tri tisuće ustanika završio je predvidljivim rezultatom. Većina dekabrista skončala je u tom sukobu, neki su preživjeli tek do javnog smaknuća poslije suđenja², a tek mali broj preživjelih progan je u Sibir. (Bumbić, Slipičević, 1963: 126)

U dalekom i hladnom Sibiru počinje njihov novi život gdje unatoč vremenskim i političkim nepogodama donose ogromne promjene u život stanovnika. Progon dekabrista u Sibir nije bilo klasično zatvoreničko iskustvo jer su osuđenici mogli slobodno šetati selom i obavljati neke lokalne poslove, no poneki od njih doživjeli su pravu torturu od strane vlasti jer je nekolicina morala godinama hodati do konačnog odredišta. Udaljenost od bilo kakve druge civilizacije bila je najveća kazna osuđenima, dekabristima naviknutima na aktivan politički život. Narod tih zabačenih krajeva bio je velikom većinom nepismen, a to su dekabristi polako mijenjali počevši raditi na opismenjanju stanovništva, prvo privatnim lekcijama, a onda i otvaranjem manjih škola u koje su išle i žene, što je bila rijetkost u Rusiji. Ipak, oni su bili pod strogim nadzorom policije te je sva njihova pošta pregledavana, a komunikacija s rođacima i ostalim svijetom gotovo da nije ni postojala. Lokalno stanovništvo vrlo je dobro primilo dekabriste, štoviše, izlagali su se kaznama pomažući osuđenima u slanju poruka u unutrašnjost te dajući im ponekad i namirnice, a sve zato što su imali veliko poštovanje prema njima kao osobama

² Jednom je zgodom skupina od pet osuđenika javno vješana na trgu, pri čemu su popustili konopci na vješalu, čime su dobili još jednu priliku na život (prema starom običaju), no car Nikola samo je naredio da se pričvrsti nova užad, te su u drugom pokušaju nemilosrdno obješeni.

Vasiliy Timm, *Pobuna dekabrista*

Ilija Repin, 17. listopada 1905.

Revolucija 1905.

koje su ostale odane caru, dok su, nadalje, njihovi doprinosi na kulturnom planu samo pridonijeli većoj popularnosti. Dekabristi su i jedni druge učili stranim jezicima, pa i sviranju glazbenih instrumenata i nekih zanata. Uveli su nove poljoprivredne kulture u siromašnu i monotonu privredu Sibira, časnici koji su bili i doktori osnivali su prve klinike i obučavali pomoćnike te uveli razinu zdravstvene njege kakva tamo još nije postojala. Kuće najviše rangiranih časnika postale su mjesta okupljanja, razgovora, debata, a tiskane su novine, knjige, pa čak i propaganda. Dekabristi su čak imali i utjecaj na lokalne vlasti pri donošenju nekih odluka, a njihov rad u tom zatočeništvu bio je i više nego vidljiv u gotovo svim aspektima života: kultura, ekonomija, administracija, populacija, geografija, botanika i ekologija, na čemu im je lokalno stanovništvo bilo jako zahvalno. Kulturnu revoluciju, koju su napravili u tom zabačenom dijelu Carstva, ostvarili su isključivo nenasilnim metodama, što kasnije neće biti slučaj, a ne zaboravimo da je prvo njihovo zanimanje bilo vojno. (Berdjajev, 2006: 74)

Dolaskom na vlast cara Aleksandra II., 1856. godine, dobili su amnestiju, a vraćena su im prava, privilegije, titule i imanja. No nisu se svi željeli vratiti jer su neki od njih tamo zasnovali obitelj, a neki su već bili prestari za novu životnu promjenu. Dekabristi su promijenili uobičajenu praksu ponašanja elita u Sibiru koja je bila potlačivanje i iznuda, jer su lokalnom stanovništvu bili pristupačni, dobročiniteljski nastrojeni i otvoreni za komunikaciju. Dekabristi su, unatoč tomu što su prošli teški život kažnjenika, administrativnu tiraniju i prirodne vremenske poteškoće, obrazovali ne samo sebe, već i cijelu generaciju stanovništva, ostavljajući pozitivan trag iza sebe. (Bumbić, Slipičević, 1963: 131)

Nemiri, koji su poput požara zahvatili cijelo Rusko Carstvo na samom početku 20. stoljeća, nisu se mogli stišati bez promjene državne politike ili sustava vladanja. Dio nezadovoljnika bio je usmjeren protiv same vlasti i postupanja njezinih predstavnika, dok je drugi dio želio korjenitu promjenu ustroja države prema više liberalnoj politici. Pobune radnika u tvornicama zbog loših uvjeta rada prometnule su se u masovni prosvjed u siječnju 1905. Nezadovoljni radnici kanili su predati peticiju caru Nikoli II. te su krenuli uručiti je u Zimsku palaču, carevu rezidenciju, no dočeka ih je vojni bataljun koji je imao naredbu da upotrijebi oružje budu li prosvjednici krenuli na samu rezidenciju. Gnjevnu masu zaustavilo je jedino moguće sredstvo u tom trenutku, puške vojnika, što je rezultiralo smrću od dvjesto do tisuću prosvjednika. Taj je dan nazvan "krvava nedjelja". Proglašen je opći štrajk i počele su revolucionarne demonstracije, skupovi i oružani sukobi s policijom, a po ulicama većih gradova podizane su barikade; prva je podignuta u Moskvi. Kaznene ekspedicije, koje je upućivala carska vlada, razrušile su i spalile neke gradove. (Bazyłow, 1980: 143) Pobijeno je na tisuće ljudi, a još mnogo više ih je pozatvarano, poslano u progonstvo ili na prisilni rad. Ustanak je bio svladan jer nije bio dovoljno dobro organiziran, tako da pobune radnika, vojnika i seljaka nisu izbijale simultano, time rušeći moguću ujedinjenu snagu za promjene u zemlji. Pobuna se nije ticala samo Rusa već i drugih naroda koji su živjeli u Ruskom Carstvu; Poljaka, Finaca, Ukrajinaca, Latvijaca i Estonaca, a svi oni tražili su veći suverenitet ili neovisnost, potaknuti rusifikacijom koju je nametao Nikola II. Na ustanak su se digli i vojnici, posebice zbog poraza u rusko-japanskom ratu, ali oni su činili mali dio postotka

Revolucionarni poster

pobunjenika. Budući da su seljaci i radnici bili slabo naoružani, često su pribjegavali terorističkim akcijama i izvođenju gerilskih napada pri čemu je poginulo nešto manje od 8 000 predstavnika vlasti. Ugroženi su se osjećali i Muslimani jer je Nikola II. rusifikacijom gazio po pravima vjerskih manjina, a Židovi su pak smatrani "persona non grata" s obiju strana te ih je oko 3 000 ubijeno. Ruski su zatvori nakratko bili prazniji 1905. godine jer je car darovao brojne amnestije, pokušavajući udobrovoljiti narod, no postotak popunjenosti kaznionica vratio se nakon što je revolucija stišana, a ta mjesta popunili su sami revolucionari. (Bazylow, 1980: 42)

Revolucija je ipak donijela neke promjene tako da je Rusija postala ustavna monarhija, te je ustanovljena Duma za cijelu Rusiju, a izborni je višestranački sustav. Stvarna je vlast još bila u rukama Nikole II., no to je tek bila oluja pred buru revolucija iz 1917.

Februarska revolucija

Revolucija u kojoj je u samo devet dana pala vlast i uspostavljen novi sustav imala je svoje tihe pokretače već stoljeće ranije u zaostalosti socijalnih, ekonomskih i političkih struktura. Ono što je uvidio Petar Veliki kao problem u Rusiji jest stalno kašnjenje za Zapadnom Europom. Njegova je revolucija krvlju provedena, što će biti izbjegnuto Februarskom revolucijom, ali ne i Oktobarskom. Podložnost seljaka zemljoposjednicima bila je uzrokom većine pobuna, a kad se tu još doda podrška vlasti tlačiteljima nezadovoljstvo je moglo samo rasti, a rezultiralo je tisućama štrajkova. (Živanov, 1975: 27) Cijelom nizu neprilika priključio se i Prvi svjetski rat u koji je Rusija ušla s poprilično lošom ekonomskom situacijom, a tomu nije pomogla prisilna mobilizacija koja je radnike i seljake koji su radili odvlačila na bojište, ostavljajući polja i tvornice praznima. Bez snažne ekonomije koja bi ju podupirala, Rusija je sve češće nizala poraze, pa se sada sveukupnom nezadovoljstvu priključuju i vojnici, a brojna su dezertstva slabila moć ruske vojske. Usprkos zahtjevima za prepuštanje dijela

Kalendarska nedosljednost

Februarska i Oktobarska revolucija porijeklo imena, logično, vuku iz mjeseca u kojem su počele, no kada bi doslovno gledali datum početka tih revolucija vidjeli bi da je Februarska počela u ožujku, a ne u veljači, a Oktobarska u studenom, a ne u listopadu. To se dogodilo zato što je Rusija u to vrijeme bila na julijanskom kalendaru (od 1699. godine), a ne na gregorijanskom koji je danas važeći.

vlasti ostalim tijelima u zemlji, Nikola II. jača svoju moć proglašavajući se vrhovnim zapovjednikom vojske, što nije pomoglo ratnim uspjesima jer je mijenjao odluke iskusnih generala, koji su zbog protivljenja završili s vojnom službom, a ponekad i sa životom.

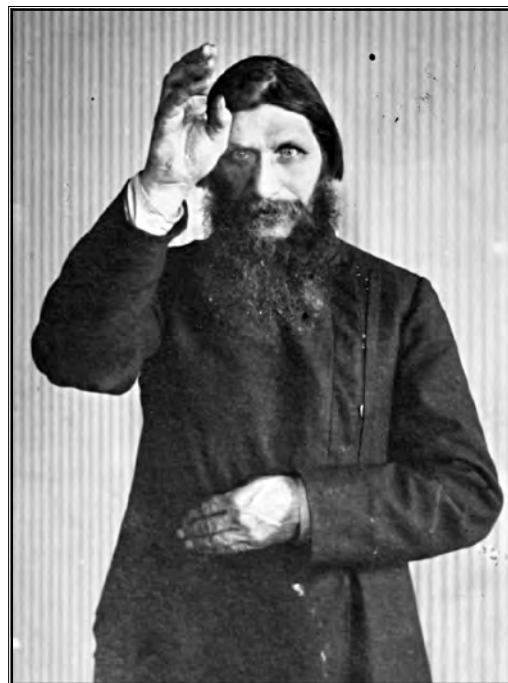
U Petrogradu, tada glavnom gradu Rusije, 25. veljače 1917. (prema gregorijanskom kalendaru 10. ožujka) izbija masovni štrajk koji je već dva dana prije počeo mobilizirati nezadovoljne mase. Revolucionari su uspjeli izazvati ostavku vlade te osloboditi političke zatvorenike, a sljedeći cilj bio je svrgavanje cara. Formirana je nova vlast čime je službeno nastalo dvovlašće, no u borbi za vlast nije imala jednakih partnera. Izvršni komitet Dume činila je liberalna buržoazija (menjševici), a Sovjet radnika i vojnika socijalisti (boljševici). Budući da su te dvije skupine drugačije vidjele svrhu revolucije, sukobi su se nastavljali, jer je prema menjševicima revolucija treba biti građanska, a prema boljševicima narodna. Uloga Nikole II. također je bila razlog prijevora jer Sovjet traži trenutnu abdikaciju cara, a odbor Dume traži nametanje caru nove vlade po vlastitom izboru, ali ne i abdikaciju. Vidjevši da boljševici imaju veću stvarnu moć u zemlji, Nikola II. silazi s prijestolja, ostavljajući vlast svome bratu, knezu Mihajlu, koji, uvidjevši da nema potporu ključnih čimbenika u zemlji, potpisuje abdikaciju. (Živanov, 1975: 86) Rusija tada, 17. ožujka, po prvi puta u povijesti postaje republika.

Boris Kustodijev, *Boljševik*

Misteriozni Raspućin

Čovjek o kojem danas možda ima više legendi nego o kralju Arthuru bio je ključna društveno-politička ličnost na početku 20. stoljeća u Rusiji. Grigorij Raspućin, svećenik iz Sibira, zauzeo je mjesto caričinog povjerenika (smatrala ga je božjim poslanikom) jer je svojim navodnim vidovnjačkim i iscjeliteljskim sposobnostima liječio carevića Alekseja. Njegov je život bio sve, samo ne pobožan; bio je poznat po razvratništvu i pijančevanju, grubosti i bezobrazluku. Bolest koja je pogađala mnoge kraljevske dvorove, hemofilija, pogodila je i mladog carevića Alekseja. Raspućin je, navodno, hipnozom uspio zaustaviti krvarenje Alekseju, te je gotovo vidovnjački odbio liječenje pijavicama i aspirinom koje su savjetovali dvorski liječnici. Znanost je tek kasnije otkrila da pijavice i aspirin imaju protuzgrušavajuće svojstvo, što bi bilo kobno za hemofiličnog Alekseja. Postavši caričinim miljenikom, Raspućin se počeo miješati i u državne poslove (savjet caru Nikoli II. da sam počne voditi vojsku i povlačenje Rusije iz Prvog svjetskog rata i dr.), stavljati svoje ljude na ključna mjesta čime je izazvao bijes aristokracije, a ubrzo su ga počeli nazivati Sotonom. Budući da je bio prepreka njihovim utjecajima, morao je biti uklonjen. Pozvali su ga na večeru koju su otrovali, kao i piće, ali to na Raspućina nije djelovalo, pa su poduzeli oštrije mjere pretukavši ga i pucajući mu u glavu iz pištolja. Mислеći da je mrtav, nakanili su otići, no Raspućin je još uvijek davao znakove života. Tada su ispalili još tri metka u njega, zamotali ga i zavezali u tepih te bacili u ledeno hladnu rijeku Nevu. Sutradan kad je tijelo nađeno kako pluta na rijeci, uvidjelo se na obdukciji da je imao vode u plućima, što znači da je bio još uvijek živ neko vrijeme nakon bacanja u vodu, kada se i oslobodio spona saga i užeta, a time je službenim razlogom smrti proglašeno utapljanje. (Berdjajev, 2006: 109) Misteriozni život i smrt razlog su brojnim legendama koje su se kasnije pričale te postale neizostavan dio almanaha 20. stoljeća.

Oktobarska revolucija

Privremena vlada koju su uspostavili menjševici i boljševici nije uspjela riješiti ekonomsku krizu u Rusiji, pa su radikalniji boljševici vidjeli priliku za potpuno osvajanje vlasti. Koristeći se daljnjim nezadovoljstvom ruskog seoskog i gradskog stanovništva koje je teško živjelo, boljševici su pod rukovodstvom Vladimira Iljiča Lenjina pripremali oružani ustanak. U selima i gradovima osnivali su sovjete³ koji bi postali nova tijela vlasti, čineći hijerarhiju od lokalnih udruženja do (kasnijeg) Centralnog Komiteta. Kako se gotovo ni jedna revolucija nije mogla provesti bez prolijevanja krvi, boljševici su osnovali oružane odrede koji su se zvali Crvena armija. (Leggett, 1988:79) Logistički spremni, 25. listopada (prema gregorijanskom kalendaru 7. studenog) 1917. pokrenuli su oružanu pobunu u Petrogradu gdje su zauzeli sve najvažnije ustanove, svrgnuli privremenu vladu i proglasili svoju vlast sovjeta. (Milosavljević, 1967: 33) Odatle se pod njihovim vodstvom pobune šire cijelom Rusijom, čime se uspostavlja nova vlast, komunistička. Tijekom građanskog rata koji je uslijedio pojavila se skupina anarhista koji se nisu slagali s boljševičkim

režimom, što je kasnije nazvano pokušajem treće revolucije, no ni svi pripadnici tog pokreta nisu bili na istoj strani. (Dutschke, 1983: 91)

Interpretacija okolnosti, razloga, tijeka i posljedica nije bila jedinstvena, zbog čega su se pojavile tri glavne historiografske struje mišljenja: sovjetsko-marksistička, zapadnjačko-totalitarna i revizionistička.

Sovjetsko-marksistička historiografija bila je pod utjecajem samih sudionika revolucionarnih događaja, koji su je velikim dijelom i pisali. Jedan od njih je i Lav Trocki čiji je opis događanja iz 1917. dugo vremena važio kao jedini. Brojnost povjesničara koji su se bavili tom tematikom, s desetljećima Staljinove vladavine, vidljivo se smanjivala. Vrh Komunističke partije, a zapravo sam Staljin, određivao je uske margine u kojima se moglo pisati, ne kršeći nikad dogmu, jer je sve što je bilo napisano prolazilo kroz povećalo cenzora. Historiografi koji su se bavili Oktobarskom revolucijom trebali su revoluciju prikazati tako da ona potvrđuje marksističku ideologiju i pravo boljševika na vlast. Nije smjelo ostati ni trunke sumnje u ispravnost marksizma u revoluciji, pa je ona sam prikazana kao proizvod klasne borbe, a viđena je također i kao najveći događaj u svjetskoj

3 savjete, vijeća

povijesti, koji se po prirodi stvari i povijesnim zakonima morao dogoditi da bi čovječanstvo moglo dalje napredovati. Boljševicima pripada središnja uloga u revoluciji, a oni sami otkrivaju sve loše strane privremene vlade te potvrđuju da je vlast boljševika logički predodređena u socijalno-ekonomskom razvoju Rusije. (Popov, 2009: 169) Tek nakon Staljinove smrti neke od ovih teza bivaju ublažene te se strah od izrabljujućeg kapitalizma ne smatra jedinim razlogom uspostave komunističkog sustava vladanja.

Zapadnjačka historiografija bila je ponajviše pod utjecajem Hladnog rata jer je bilo potrebno obezvrijediti socijalistički sustav i čvrste dogme o prirodnosti boljševičke vladavine. Temelji boljševičkog osvajanja vlasti su slaba vladavina Nikole II., loša gospodarska situacija u zemlji koja je samo pogoršana Prvim svjetskim ratom, boljševička manipulacija masama s okrutnom vladajućom strukturom koja joj je omogućavala preživljavanje i vladavinu. Oktobarsku revoluciju vide kao nasilni udar organiziran od strane protototalitarnih boljševika, što se nastavlja Staljinovom vladavinom kao prirodnim razvojem ideologija Marxa i Lenjina.

Proslava Oktobarske revolucije
1983. godine u Moskvi.

Inspirirani socijalnim pokretima 1960-ih i prvim otvaranjem sovjetskih arhiva, skupina europskih i američkih historioografa počela je rekonstruirati razloge i tijek Oktobarske revolucije. Ta skupina "revizionista" nije se vodila zaključcima dvaju tradicionalnih pogleda na povijesna zbivanja (sovjetsko-marksistički i zapadnjačko-totalitarni). Svoj rad temeljili su na "detaljnem i pedantnom specijalističkom istraživanju", a najveći utjecaj crpili su iz škole Anala (Tomas, 2010: 94), stavljajući naglasak na socijalnu povijest, radije nego na ključne vladarske i ine ličnosti. Njihov je zaključak bio da su boljševici artikulirali želje masa za promjenom sustava, ali kasnija vladavina boljševika zalutala je od prvotno zacrtanog puta. Te zaključke prihvatili su mnogi povjesničari na Zapadu, ali i u Rusiji pred samim raspadom komunizma.

Od raspada SSSR-a arhivi su gotovo potpuno otvoreni te se slaže potpunija slika Oktobarske revolucije, gdje se tri glavne opisane struje trude pronaći konsenzus u kojem se potpuno odbacuje dogmatsko gledište za vrijeme Staljinove vladavine.

Ruske revolucije ponajviše su se ticale zahtjeva obespravljenih slojeva društva za pravednije postupanje. Budući da većinu u društvu ne čine altruisti, promjene se ne događaju milom, nego silom. Krvlju uspostavljena nova slagalica vlasti često iznevjeri svoje začetnike, pa sami revolucionari bivaju progutani od vala kojeg su pokrenuli. Revolucije u Rusiji, a i svijetu, pokazale su da još uvijek traje potraga za savršenim društvom te da ni jedna velika društvena promjena ne prolazi bez danka u krvi.

Russian Revolutions by Marko Bagić

The history of Russian revolutions starts with Emperor Peter the Great, who tried to modernize Russia in Western countries' image in an attempt to decrease the socio-economic gap between his country and the rest of Europe. People's resistance in this case seems more like a counter-revolution than anything else. The goal of failed Pugachev's Rebellion was to ensure equal rights for everyone and the Decembrist Revolt resulted in Cultural Revolution in Siberia. Even though many of these events are not revolutions *per se*, the uprisings leading to them had a significant revolutionary response. The first 20 years of the 20th century were tumultuous times in Russia, as it went through many different systems of government; including tsardom, constitutional monarchy, republic and a communist state, followed by the January, February and October Revolutions.

LITERATURA

1. Bazyłow, Ludwik, 1980. *Rušenje ruskog carstva*, Matica srpska, Novi Sad.
2. Berdjajev, Nikolaj, 2006. *Ruska ideja*, Demetra, Zagreb
3. Brandt, Miroslav, 1981. *Povijest Rusije u srednjem vijeku*, SNL, Zagreb.
4. Dutshke, Rudi, 1983. *Sovjetski Savez, Solženjicin i zapadna ljevica*, Zagreb.
5. Leggett, George, 1988. *Čeka*, Rad, Beograd.
6. Longworth, Philip, 2010. *Kozaci*, Biblioteka Societas, Zagreb.
7. Milosavljević, Petar, 1967. *Velika Oktobarska socijalistička revolucija*, Rad, Beograd.
8. Popov, Gavril, 2009. *Tri Staljinova rata*, Zagrebačka škola ekonomije i managementa, Zagreb.
9. Slipičević, Fuad, Bumbić, Aleksa, 1963. *Istorija Rusije i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika*, Viša Pedagoška škola u Sarajevu, Sarajevo.
10. Tomas, Domagoj, 2010. "Doprinos škole Anala historiografiji", *Essehist*, br.2., str. 94.-97.
11. Živanov, Sava, 1975. *Radnička kontrola u Rusiji u godinama revolucije (1917-1918)*, Savremena administracija, Beograd.